

Mekân Konfigürasyonun Zeugma Mozaik Müzesinde Mekân Sentaksı Yöntemiyle İncelenmesi

Examination Of The Space Configuration In The Zeugma Mosaic Museum By Means Of Space Syntax

Esra BAL¹ , Fatma Demet AYKAL²

öz

Tarih boyunca insanlar değer verdikleri nesnelere, toplama ve koruma eğiliminde bulunmuşlardır. Toplama ve koruma güdüsü, insanların koleksiyon oluşturmaya neden olurken, eserlerin bir alanda sergilenmesi müze kavramının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Müzelerde mekân konfigürasyonu ile sergilenen eserlerin daha net algılanması sağlanabilmektedir. Mevcut mekân konfigürasyonunun sergilenen eserlerin algı devamlılığında mekânsal bütünlüğünün yeterli olup olmayacağı problemi doğrultusunda, mevcut bir müze yapısının mekân konfigürasyonunun bütünlüğünün incelenmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışma alanı olarak seçilen Zeugma Mozaik Müzesi, mekân sentaksı yöntemiyle incelenmiştir. Yapının erişim grafikleri çizilerek çeşitli verilere ulaşılmıştır. DephtmapX ve Agraph programından yararlanarak yapının axial ve görünürlük haritaları oluşturulmuştur. Eserlerin yerleştirilmesiyle Zeugma Müzesi'nde mekân konfigürasyonunun bütünlük olmasının sağlanması ve gamma değerinin azalması algılamada olumlu bir etki oluşturmaktadır. Çizilen haritalardan elde edilen veriler ışığında eserlerin yerleşimi sonrası, eserlerin görünürlüğünün ve ulaşılabilirliğinin azalması hol alanlarının birçok alana geçiş sağlamasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bütünlüğün artırılması ve algının sürekliliğinin sağlanması için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müze, Müze Tasarımı, Mekân Konfigürasyonu, Mekân Sentaksı, Zeugma Mozaik Müzesi

ABSTRACT

Throughout history, people have tended to collect and protect objects they value. The motive for collecting and preserving led to the creation of collections by people, while the display of works in an area led to the emergence of the concept of a museum. It is possible to provide a clearer perception of the works exhibited in museums with the configuration of the place. In line with the question of whether the spatial integrity of the works exhibited in the perception continuity of the existing space configuration will be sufficient, the examination of the integrity of the space configuration of an existing museum structure constitutes the purpose of the study. The Zeugma Mosaic Museum, which was selected as a working area for this purpose, was examined by means of space synthesis. Various data were obtained by drawing the access graphs of the structure. Using the DephtmapX and Agraph were created. The placement of the works, the integration of the space configuration in the Zeugma Museum and the reduction of the gamma value have a positive impact on perception. In the light of the data obtained from the drawn maps, it was determined that after the placement of the works, the decrease in visibility and accessibility of the works was due to the transition of the hall areas to many areas. Proposals have been submitted to increase integrity and ensure the continuity of perception.

Keywords: Museum, Museum Design, Space Configuration, Space Syntax, Zeugma Mosaic Museum

¹ Dicle University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, esra.bal.mim@gmail.com, 0000-0002-9059-8258

² Dicle University, Faculty of Architecture, Department of Architecture demetaykal@gmail.com, 0000-0003-2424-0407

GİRİŞ:

İnsanlar, tarih öncesi çağlardan itibaren kötü hava koşullarından, vahşi hayvanlardan ve tehlikelerden korunmak amacıyla barınma gereksinimi duymuşlardır. Barınmanın yanında zamanla aktivitelerini gerçekleştirecek alan ihtiyacı oluşmuştur. İlk başlarda mağara, çadır gibi alanlarla bu ihtiyaç giderilirken günümüzde bu gereksinimler, kompleks yapılarda gerçekleşmektedir. Eğitim, araştırma ve eğlenme amacıyla soyut ve somut insanlık mirasını ve çevresini depolayan, koruyan, araştıran ve sergileyen müze yapıları, bu tür kompleks yapılara en iyi örneklerdir (Kandemir ve Uçar, 2015, sf:19). Müze gibi kompleks yapılarda mekân konfigürasyonu, işlevin yerine getirilmesi ve kullanıcının yapı içerisinde yönünü rahatlıkla bulacak şekilde tasarlanmalıdır.

Müzelerde oluşturulan mekân konfigürasyonu ile sergilenen eserlerin algı düzeyi artırılarak kullanıcılara daha kaliteli bir deneyim sunulabilmektedir. Bunun yanı sıra müzelerde mekânlar arasında devamlılığın ve bütünleşmenin olması algının sürekliliği konusunda önem taşımaktadır. Rapoport (1977), kesin çizgilerle birbirinden ayrılmayan algılama, bilişim ve değerlendirme süreçlerinin oluşturduğu dizinin içinde süreklilik olduğunu belirtmiştir (Rapoport, 1977). Yapının mevcut konfigürasyonu nedeniyle sergilenen eserlerin algı devamlılığında, mekânsal bütünlüğünün yeterli olup olmayacağı çalışmanın problemi oluşturmaktadır. Çalışmanın problemi doğrultusunda “Müze yapılarında eserlerin sergilenmesiyle oluşturulan mekânsal ilişki, eserlerin daha görünür ve ulaşılabilir olmasında etkilidir.” hipotezi ortaya konulmuştur.

Kullanıcı, girdiği mekânda ilk olarak ortamı algılamakta ve yapının plan kurgusunu çözmeye çalışmaktadır. Karışık bir plan kurgusu, algılamayı etkileyerek kullanıcının yapı içerisinde zorlanmasına neden olmaktadır. Çalışmanın amacı, mevcut bir müze yapısının mekân konfigürasyonunun bütünlüğünün eserlerin görünürlüğünü ve ulaşılabilirliğini nasıl etkilediğinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda, 2008 yılında inşasına başlanıp 2010’da hizmete açılan Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen veriler, oluşturulacak yeni müze yapılarının mekânsal konfigürasyonunda ve eserlerin yerleştirilmesinde yol göstermesi açısından önem kazanmaktadır.

1. Yöntem

Çalışma kapsamında ilk olarak kavramsal çerçeveyi oluşturan “müze, mekân konfigürasyonu, müze tasarımı” konularında literatür taraması yapılmış ve çalışma kapsamında seçilen Zeugma Mozaik Müzesi incelenmiştir. Müzenin mekân konfigürasyonunu çözümlmek için mekân sentaksı yönteminden yararlanılmıştır. Agraph programı yardımıyla erişim grafikleri oluşturulmuş ve yapının entegrasyon değerleri hesaplanmıştır. Bunun yanında axiel ve görünürlük grafiklerin oluşturulmasında kullanılan DephtmapX (0.8.0) programı yardımıyla müzenin her katının ayrı ayrı grafikleri elde edilmiştir. Oluşturulan axiel ve görünürlük grafikleri yardımıyla yapıların bütünleştiği noktalar belirlenmiş ve elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

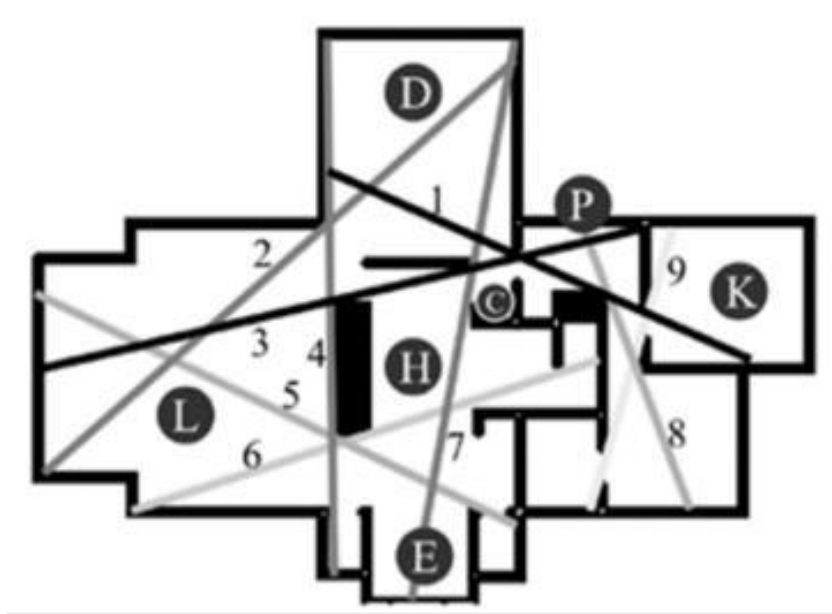
1.1. Mekan Sentaksı

Mekân okuma yöntemi olan mekân sentaksı, 1970’lerde Bill Hillier ve Julien Hanson önderliğindeki araştırma grubu tarafından geliştirilmiştir. Mekânlar arasındaki ilişkinin yapısını anlamaya ve çözümlmeye yarayan mekân sentaksında mekânsal boyutlar, biçim, malzeme, strüktür, ışık, renk, doku gibi özellikler göz ardı edilmekte ve bunların yerine mekânların bağlantıları, bütün içindeki konumları, sistem içindeki tüm mekânlarla ilişkileri gibi özelliklere odaklanmaktadır. Mekân sentaksı yöntemiyle yapıların tasarım niteliği anlaşılabilir ve ziyaretçilerin yapıyı nasıl kullandıkları belirlenebilmektedir. Bu yöntem mimarlık, kentsel planlama, iç mimarlık, peyzaj mimarlığı, ulaşım, bilişim ve coğrafya gibi alanlarda kullanılmaktadır (Kırcı, 2010, sf:190, Yeşildal, 2019, sf:44).

Mekânların derinliğine göre, yapının mekân konfigürasyonunu gösteren erişim grafiği çizilebilmektedir. Erişim grafiği mekânlar arasındaki bağlantıyı, her mekânın derinliğini ve bir mekândan diğer mekâna nasıl ulaşılacağını göstermektedir. Grafik, başlangıç noktasının 0. derinlik derecesi kabul edilerek diğer mekânların bu noktaya uzaklıklarına göre derinlik derecelerinin ve bağlantılarının gösterilmesiyle oluşturulmaktadır. Erişim grafiğinden her derinlikteki mekân sayısı ile derinlik derecesinin çarpımının mekân sayısının bir eksiğine bölünmesiyle yapının ortalama derinliği hesaplanabilmektedir.

Erişim grafiğinde yapıda bulunan mekânların başka mekânlara geçişe izin vermelerine göre iki çeşit mekân tipi bulunmaktadır. Geçiş mekânı başka mekâna geçiş sağlarken, terminal mekânı ise başka mekâna geçiş sağlamamaktadır. Bunun yanı sıra yapıda en fazla mekâna geçişe izin veren mekânın bağlantı sayısı maksimum nokta değerini belirtmektedir.

Klarqvist (1993), düz bir çizgi çizilip yaya olarak gidilebilecek alanı Doğrusal (Aksiyel) Mekân olarak tanımlamaktadır. Mekân konfigürasyonunu ve mekânlar arası bağlantıyı kapsayan en az sayıda çizgileri gösteren harita Aksiyel Harita'dır (Klarqvist, 1993, sf:11). Aksiyel harita sayesinde bağlantının en az ve en fazla olduğu noktalar belirlenebilmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Aksiyel Harita (Behbahani ve ark, 2014, sf:690)

Yapıda yer alan mekânların birbirleriyle olan ilişkileri ve kullanılan dolaşım sistemi entegrasyonu yani bütünleşme değerini etkilemektedir. Entegrasyon değeri, bir mekânın yapıda yer alan diğer mekânlara göre derinliğinin hesaplanmasıdır. Gündoğdu (1995), en önemli biçimsellik ölçütü olan bütünleşme değerinin hatların derinlik dereceleriyle doğrudan bağlantılı ve hareket üzerinde etkisinin en üst düzeyde olduğunu belirtmektedir (Gündoğdu, 1995). Entegrasyon değeri, Görelî Asimetri (Relative Asymmetry-RA) ve Gerçek Görelî Asimetri (Real Relative Asymmetry-RRA) olmak üzere iki hesaplamadan oluşmaktadır. Mekânın sayısına, derinliğine ve yakınlığına göre değişen $RA = 2 \text{ (doi-1)} / (ms-2)$ ve $RRA = RA / Dk$ formülleri ile hesaplanmaktadır. Formüllerde yer alan 'doi' ortalama derinliği, "ms" mekân sayısını göstermektedir. Dk ise, Hillier ve Hanson'un çalışmaları sonucu elde ettiği ve yapının mekân sayısına göre değişen değerdir. RA'nın değer aralığı 0-1 arası iken, RRA 1'in üzerinde değer alabilmektedir (Şıkoğlu ve Arslan, 2015, sf:14). 1'in üzerinde olan RRA değeri, yapının mekânlar arasında geçişlerde kullanıcının zorlandığı ayrışık mekân olduğunu belirtmektedir (Çolak,2018).

Derinlik değeriyle artmasıyla yapı içerisinde dolaşım azalırken derinliğin az olduğu yapılarda dolaşım daha fazla olmaktadır. İçinden çok geçilen mekanlar “bütünleşik”, az geçilenler ise “ayrışmış” olarak adlandırılır. Gündoğdu (2014)’ya göre, derinlik ve bütünleşme değerleri arasındaki zıtlığı net bir şekilde ifade etmektedir (Gündoğdu, 2014, sf:257).

Yapı içerisinde bağlantının ölçüldüğü gamma analizi $\gamma = e / [3 (v-2)]$ formülü ile hesaplanmaktadır. Formülde γ , gamma indexini, e sistemde bulunan toplam bağlantı sayısını, v ise mekân sayısını ifade etmektedir. Gamma analizinde mekanlar arasında bağlantının fazla olması yapı içerisinde devamlılık olarak belirtilmektedir. Örneğin A - B – C mekan konfigürasyonuna sahip bir yapının gamma değeri, A mekanından C mekanına bir bağlantı sağlanmasıyla artmaktadır.

2. Müze

Köken olarak “Mouseion” kelimesinden gelmekte olan müze, Latince periler (müz) mabedi anlamına gelmektedir. Sözlükte sanat ve bilim eserlerinin veya yarayan nesnelere saklanıp sergilendiği yer veya yapı olarak tanımlanmaktadır (Karaoğlu, 2013, sf:3, TDK, 22.09.2021, 23.45). Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM)’ne göre, müze toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemelerin üzerinde araştırma yapmaktadır. Bununla beraber bu malzemeleri toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kar düşüncesinden bağımsız sürekliliği olan bir kurum olarak tanımlanmaktadır (ICOM Turkey, 13.03.2020, 15.00). İnsanların bilgi edinirken zevk aldıkları bir alan olan müzeler, insanlığın somut ve soyut mirasını toplayan, koruyan ve yayan bir kurum olarak hizmet vermektedir.

İnsanların, çevresinde bulunan değerli eşyaları toplamaya başlaması ve bu eşyaları sınıflandırarak çalışmalar yapmasıyla koleksiyonculuk oluşmuştur. Koleksiyon oluşturma, ilk kez Romalılar’da görülmüş ve değerli nesnelere toplanıp sergilenmesi sınıfsal bir üstünlük göstergesi haline gelmiştir. Bunun yanı sıra savaşta elde edilen ganimetleri güç sembolü olarak gören Eski Mısır ve Mezopotamya gibi güçlü uygarlıklar, eserleri halka sergilemiş ve değerli eşyalarını tapınaklarda saklamışlardır. Eski Yunan uygarlığı ise, sergileme amacıyla yapılar inşa ederek sanatsal değer taşıyan nesnelere toplamışlardır (Tezcan, 2019, sf:6). Savaş ganimetleri, kutsal ve bilimsel eşyaların yanı sıra resim, heykel gibi sanat dallarından elde edilen eserlerin biriktirilmesiyle koleksiyonlar çeşitlenmiş ve zenginleşmiştir. Bu zenginleşmiş koleksiyonlar müzecilik kavramının temellerini oluşturmuştur. Orta Çağ’da bu koleksiyonlar, prens ve derebeylerin kalelerinde veya dini grupların manastırlarında saklanmıştır. Avrupa’da kiliselerin ziyaret edildiği zamanlarda görülebilen bu koleksiyonlar, devletlerin yaptığı çalışmalar sayesinde, kamulaştırılarak halka sunulmuştur (Rodop, 2014, sf:4, Karayılınoğlu, 2016, Sf:12, Ayaokur, 2014, sf:12-13). Zaman içerisinde üstünlük göstergesi olan müze kavramı, yerini halk ile bütünleşen bilgi birikiminin ve yaşam kalitesinin artmasını sağlayan bir kavrama dönüşmüştür (Şekil 2).

	Antik Çağlar	...-15. Yüzyıl	15. -17.Yüzyıl	18. -19.Yüzyıl	20. -...Yüzyıl
Müze Mekanı					
İçerik	Dinsel İçerik	Ganimetler Hazine	Ganimetler Özel Koleksiyon Sanat Eserleri	Koleksiyonlar Sanat Eserleri	Her Türü; Kültürel Sanatsal Doğal Değer
Kullanıcı	Hükümdarlar - Krallar Tapınan Halk 	Hükümdarlar - Krallar 	Hükümdarlar - Krallar Seçkin Tabaka 	Seçkin Tabaka Halk 	Her Sınıf ve Kültürden Halk

Şekil 2. Müzeciliğin evrimi - mekân, içerik ve kullanıcı profili bağlamında dönemsel analizi (İhtiyar, 2011, sf:70)

Koleksiyonculuğun başladığı tarihten itibaren müzeler, çeşitli işlevleri bünyesinde barındırmışlardır. İlk başlarda toplama ve koruma işlevine sahipken 19. yüzyılda eserlerin toplanması, korunması, belgelenmesi, depolanması ve sergilenmesi işlevlerini yerine getirmişlerdir. Günümüzde ise değerli eşyaların araştırılması, sahip olunan eserlerin korunması ve kullanıcılar ile iletişim halinde eserleri sergileyerek bilgi alınması ve zevkli zaman geçirilmesi işlevlerini sağlamaktadır. Müzeler sahip oldukları işlevler ile sanat ve kültür birikiminin korunması ve yayılmasında en büyük role sahiptir.

Müzeler koleksiyonlarına, yönetimlerine, hizmet ettikleri bölgelere, sergileme yöntemlerine, işlevlerine ve müzelerde bilginin kullanımına göre çeşitli türlere ayrılmaktadır. Ancak bir müze koleksiyonlarına göre sınıflandırıldığında arkeoloji müzesi olarak değerlendirilirken, bağlı olduğu idari birime göre sınıflandırıldığında ise üniversite müzesi türünde olabilmektedir (Öztekın, 2014, sf:27) (Tablo 1).

Tablo 1. Müze türlerinin sınıflandırılması

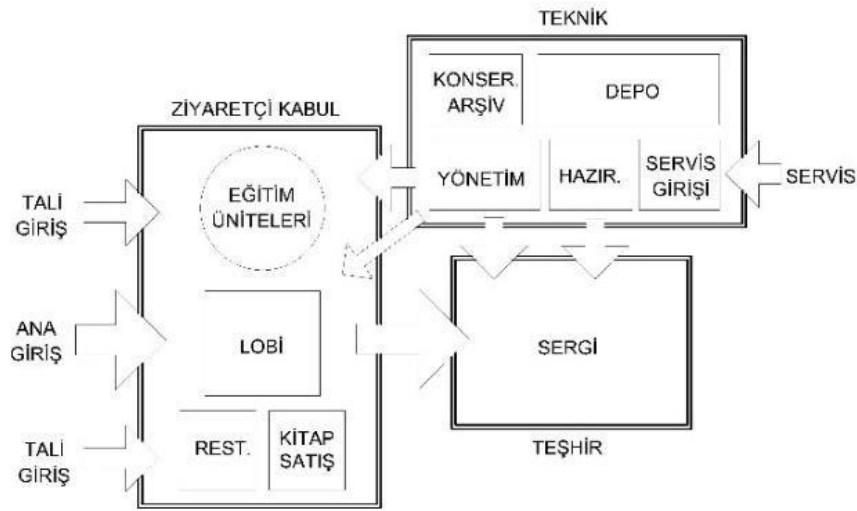
KOLEKSİYONLARINA GÖRE	•Arkeoloji Müzesi • Sanat Müzeleri • Etnografya Müzesi • Tarih Müzeleri • Ekonomizeler • Doğa Tarihi ve İdeoloji Müzeleri • Bilim ve Teknoloji Müzeleri • Endüstri Müzeleri
BAĞLI OLDUĞU İDARİ BİRİME GÖRE	• Devlet Müzeleri • Yerel Yönetim Müzeleri • Vakıf Müzeleri • Üniversite Müzeler • Askeri Müzeler • Bağımsız ya da Özel Müzeler
SERGİLENEN MEKÂN GÖRE	• Açık Hava Müzeleri • Anıt Müzeler • Müze Evler
HİZMET ALANINA GÖRE	• Bölge Müzeleri • Halk Müzeleri
DİĞER	• Uzmanlık Müzeleri • Sanal Müzeler • Çocuk Müzeleri
UNESCO'NUN SINIFLANDIRMASI	• Sanat Müzeleri • Modern Sanat Müzeleri • Arkeoloji, Tarih ve Kültürel Miras Müzeleri • Etnografya ve Folklor Müzeleri • Doğa Tarihi Müzeleri

Müze yapıları, yeni bir yapının yapılması ve mevcut yapının yenilenip düzenlenmesiyle müze fonksiyonu kazandırılması olarak iki şekilde hizmete sunulmaktadır. Mevcut bir yapının müze olarak kullanılması genellikle tarihi yapılarda görülmektedir. Tarihi yapıların kullanılmasıyla yapının kendisi de eser konumunda kullanıcıya sunulmaktadır. Türk müzeciliğinde tarihi yapıların müze olarak kullanıldığı birçok örnek bulunmaktadır.

Osman Hamdi Bey'in Müze-i Hümayun'un başına geçmesiyle eserler korunup toplanmış ve müzecilik faaliyetleri hızlanmıştır. Ardından İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlerde müzeler, kurularak halka sunulmuştur. Daha sonraları müzeciliğin artması ve gelişmesi için bütün yörelerde müze açma fikriyle Türkiye'nin her yerinde müzeler açılmaya başlamıştır. Mekân eksikliğinin giderilmesi nedeniyle tarihi binalar müze işlevinde kullanılmıştır.

Müze yapılarının oluşum şekillerinden bir diğeri ihtiyaç programına göre yeni bir yapının tasarlanmasıdır. Tasarımda ilk olarak yapının hangi amaca yönelik kullanılacağı belirlenmektedir. Ardından çevresine, kullanımına, mimar ekolüne göre tasarım şekillenmektedir. Tasarımda sınırların varlığıyla ve mekânsal birleşme ya da kopma sonucunda oluşan potansiyel geçişler mekân konfigürasyonu olarak adlandırılmaktadır. Yapıda oluşturulan geçiş sırası, hareket rotası, alternatif geçişler ve farklı rotaların kesişmesini kapsayan mekân konfigürasyonu, mekânlar arasında oluşturulan düzenleme olarak tanımlanabilmektedir (Nayeb Khosroshahi, 2021, sf:23, Aksoy, 2017, sf:11). Mekân konfigürasyonunda aksial yollar ve düğüm noktaları büyük önem taşımaktadır. Düğüm noktaları karar alanı olarak kullanıcının seçim yapmasını, aksial yollar ise mekânlar arasında bağlantıyı oluşturarak kullanıcının güven içerisinde yol almasını sağlamaktadır (Akgün, 2011, sf:29). Oluşturulan mekân konfigürasyonu, yapının fonksiyonuna göre bütünleşik veya ayrışık olabilmektedir. Mahremiyetin önem kazandığı ev gibi yapılar ayrışık konfigürasyona, müze gibi dolaşımın ve mekânlararası bağlantının önemli olduğu yapılar ise, daha bütünleşik mekân konfigürasyonuna sahiptir.

Müze yapılarının mekân konfigürasyonu tasarlanırken sergilenen eserlerin türü, niteliği ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaktadır. Müzeyi oluşturan bölümler ziyaretçi kabul bölümü, teknik bölüm ve teşhir bölümü olarak sıralanabilmektedir. Ancak mekân konfigürasyonunu sergi alanlarının bir araya gelmesi ile oluşan ve kullanıcıların izledikleri güzergâh belirlemektedir (Kırcı, 2010, sf:190, Çayırılı, 1996, sf:32). Sergilenen eserlerin büyük alanlar kaplaması ile geniş mekân oluşumuna, zeminde sergilenen eserlerde ise zemin üstünde geçişlere yardımcı olacak köprüler tasarlanmasıyla yeni güzergâhların oluşumuna sebep olmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Müzelerin fonksiyon şeması (Çayırılı, 1996, sf:32).

Giriş önlerinde meydan, peyzaj veya avlu düzenlemesiyle müzelerde kullanıcıların dinlenip eğlenebilecekleri alanlar oluşturulmaktadır. Müze girişleri, çeşitli servislerden dolayı birden fazla olmaktadır ve ziyaretçinin kullandığı ana giriş kolay bir geçiş sağlamalıdır. Bununla beraber ziyaretçilerin kullandığı ana giriş ilk görülen mekân olmasından dolayı, yapının büyük bir kısmının algılanacağı daha etkileyici bir mekân olmalıdır. Ana girişten sonra her ziyaretçi yapı içerisinde kendi yolunu rahat bir şekilde bulmalı ve deneyimini kaliteli ve rahat geçirebilmesi açısından yapı ferah

olmalıdır. Müzelerin oluşturulan mekân konfigürasyonunda en önemli etmen dolaşımdır. Sergi alanları arasında belli noktalarda oluşturulacak dinlenme alanları ile ziyaretçinin algısında eksilme olmadan deneyim tamamlanabilmektedir (Kırcı, 2010, sf:190, Tezcan, 2019, sf:33-34).

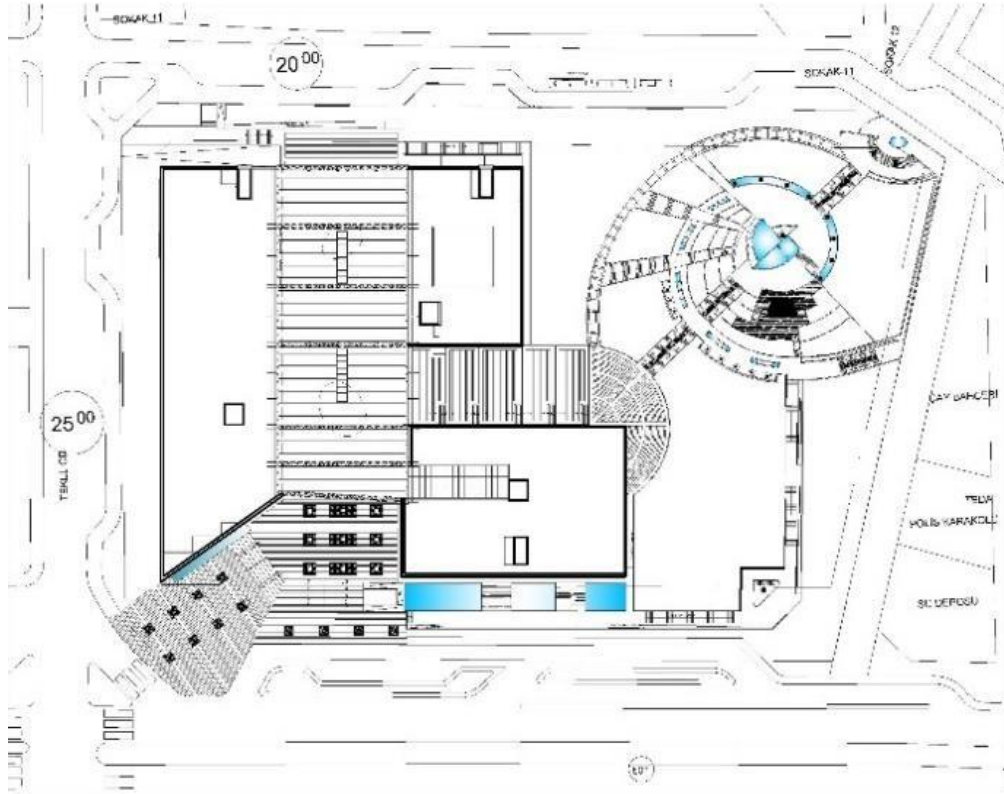
Müzelerde sergileme, algılamının net olması ve daha kaliteli bir deneyim sağlanabilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Müzelerde bulunan eserlerin belirli bir amaca yönelik kurgulanıp düzenlenmesiyle hedef kitleye tanıtılmasına sergileme denilmektedir. Sergi alanlarının tasarlanması sürecinde, eserlerin içeriği dikkate alınarak, verilmek istenen bilgi ve düşünceye göre kullanıcıyı yönlendiren, eğiten ve estetik beğeniye sunan alanlar oluşturmak amaçlanmaktadır. Oluşturulan sergi tasarımı nesnelere, istatistikler, fotoğraflar, etiketler, ışıklandırma, başlıklar, metinler, renk ve mekân öğeleri ile bir kurgu yaratmaya çalışılmaktadır (Karaoğlu, 2013, sf:16). Sergi alanının kötü tasarlanmasıyla kullanıcı yüksek niteliklere sahip bir eseri dahi algılamakta zorlanmakta ve müzeden istenen verimi alamamaktadır.

Sergi tasarımı müze türüne, içeriğine, kullanıcılarına, koleksiyonlarına ve amaçlarına göre yapılmaktadır. Bununla beraber müzeler algıyı artırmak için sergi tasarımını yaparken teknolojiden faydalanmaktadır. Buna örnek olarak projeksiyon cihazı, bazı müzelerde sinevizyon gibi odalarda bilgi vermek amacıyla kullanılırken bazı müzelerde eserin görünürlüğünü veya kurgunun devamını sağlamak amacıyla font görevinde kullanılmaktadır. Sergi tasarımı içerik ve tür açısından hissi, öğretici ve eğitici sergileme olmak üzere 3 sınıf altında değerlendirilebilmektedir. Bunun yanı sıra sergileme yöntemi olarak temel iki yöntem bulunmaktadır. İlki kronolojik, bilimsel ve biyolojik olarak bir düzen içerisinde sunulması, ikincisi ise temaların işlendiği sunumlarla gerçekleştirilen sergileme yöntemidir (Aykut, 2017, sf: 220, Tezcan, 2019, sf:45).

2.1. Zeugma Mozaik Müzesi

2010 yılında hizmete açılan Zeugma Mozaik Müzesi, 1987 yılından itibaren Zeugma Antik Kenti'nde ve Gaziantep çevresinde yapılan kazılardan elde edilen eserleri bünyesinde bulundurmaktadır. Zeugma Antik Kenti'nin temelleri Büyük İskender'in generali ve sonrasında Suriye kralı olan Selevkos Nikator'un "Selevkos Euphrates" kentini kurmasıyla atılmıştır. Roma'nın şehri almasıyla "köprü, geçit" anlamlarına gelen "Zeugma" adı verilmiştir (Gülsoy ve Olcay, 2021, sf: 936).

30.000 m2 oturma alanına inşa edilen müze, ana bina, yan bina ve yönetim binaları olmak üzere 3 adet binadan oluşmaktadır. Geç Antik ve Roma dönemlerine ait 2.448 m² mozaik, 140 m² duvar resmi, 20 sütun, 4 Roma dönemine ait çeşme, kireç taşından yapılmış 4 heykel, tunçtan Mars heykeli, lahitler, mezar stelleri ve mimari kalıntılar restore edilmiş bir şekilde sunulmaktadır (gaziantep.ktb.gov.tr, 22.09.2021, 21.35). Eserlerin sergilenme biçimi o dönemde yaşayan insanların kültürü, inançları, günlük hayatları mimarisiyle beraber birebir kullanıcılara sunulmaya çalışılmıştır. Zeugma Antik Kenti'nin mimarisinde kullanılan malzemeler kentin yakınlarında bulunan ocaklardan çıkarılan kireç taşı olması nedeniyle, müzede kireç taşı kullanılarak sergi oluşturulmuştur. Müzede bulunan eserler, zeminde koruyucu elemanlarla veya duvara sabitlenerek sergilenmektedir. Eserlerin yakınlarına yerleştirilen panolar ile eserler hakkında bilgiler ziyaretçiye sunulmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Zeugma Mozaik Müzesi Vaziyet Planı

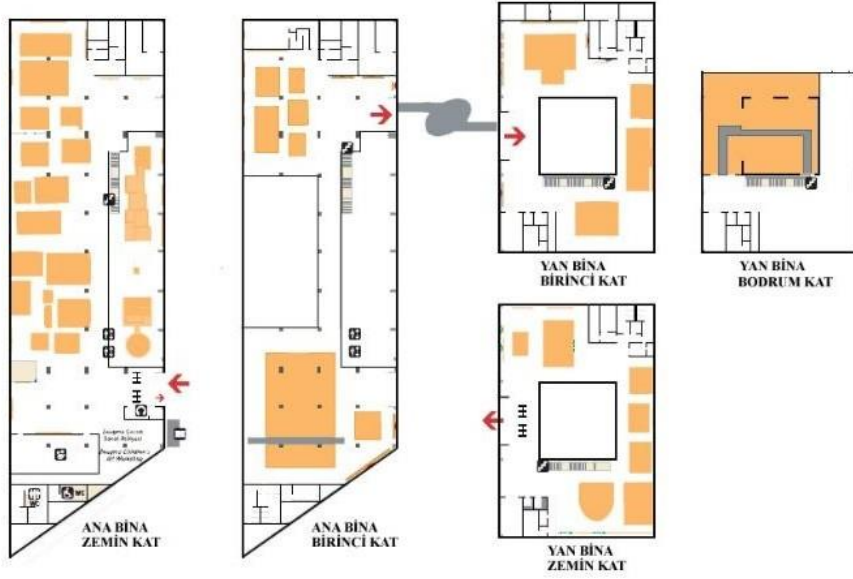
Zeugma Müzesi'nin mekân kurgusu iki bölümden oluşmaktadır. Bunlar:

1. Zeugma Bölümü
2. Doğu Roma (Bizans) Dönemi Mozaikleri

Ana binada yer alan Zeugma Bölümü'nde Zeugma Antik Kenti'nden elde edilen eserler sergilenmektedir. Ana binanın bodrum katında Bilecik Barajı'nın gövdesi altında bulunan hamam mozaikleri yer alırken, giriş katta Fırat Nehri kenarındaki villalardan elde edilen mozaikler yer almaktadır. Birinci katta ZAP 2000 kurtarma kazılarında bulunan mozaikler ve mekân kurgusunun ikinci bölümü olan Doğu Roma (Bizans) Dönemi Mozaikleri sergilenmektedir (Zeugma Broşür, 2012, sf:10).

Birinci kattan bir geçit yardımıyla geçilen yan binada M.S. 6. yüzyıla kadar devam eden mozaikler bulunmaktadır. Yan binada ortada oluşturulan galeri boşluğu ile bodrum katta bulunan mozaik restorasyon laboratuvarı kullanıcıların restorasyon çalışmalarını izlemelerine olanak sağlamaktadır. Aynı anda 350 m² mozaığın restorasyonunun yapılabileceği 1500 m²'lik laboratuvarda restorasyon yapılmadığı takdirde üzerinde çalışılan son mozaik alanda bırakılarak kullanıcılara sergilenmesi amaçlanmıştır (Küçük ve Yar, 2009, sf: 74), (Şekil 5).

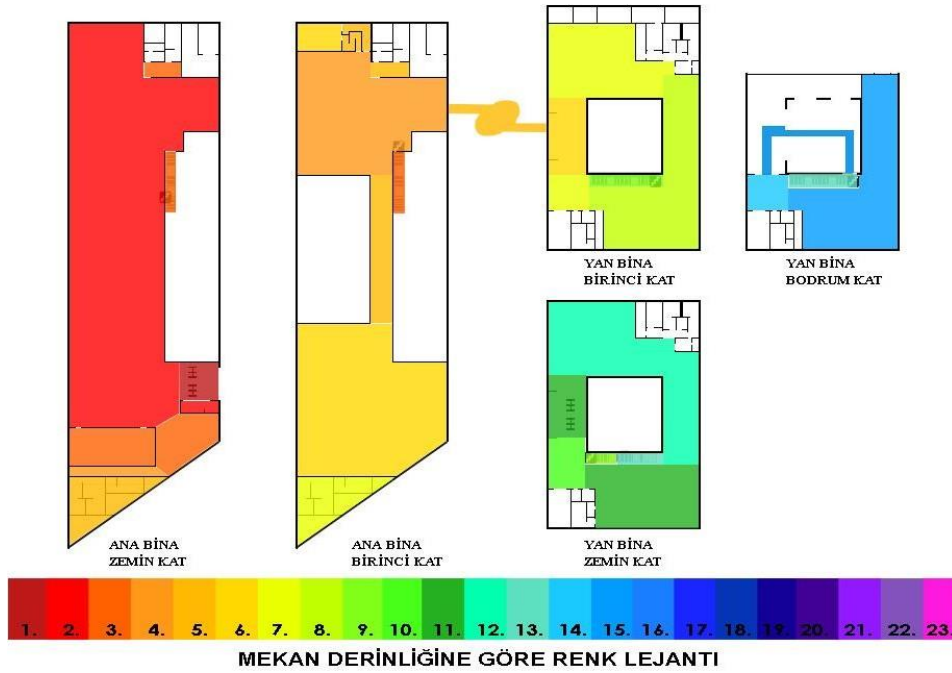

Şekil 5. Zeugma Müzesi kat planı ve eserlerin konumu

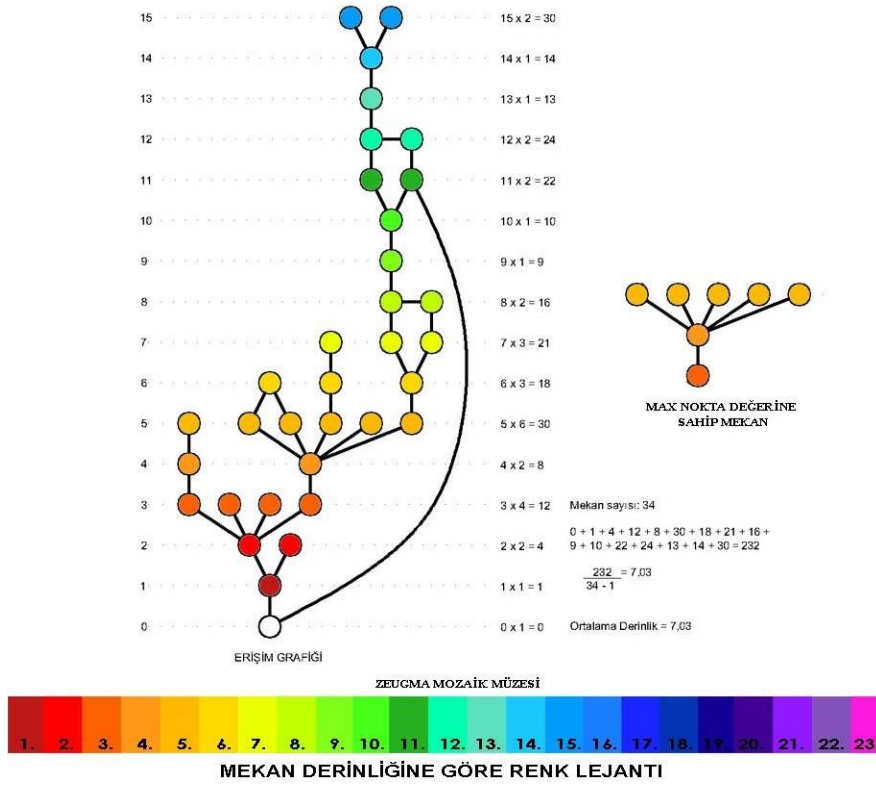
3. Bulgular

Modern bir müze yapısına sahip olan Zeugma Mozaik Müzesi'nde eserler, bodrum kat, zemin kat ve birinci kattan oluşan ana bina ve yan binada sergilenmektedir. Eserler zeminde sergilenmelerinden dolayı yapının sahip olduğu mekân konfigürasyonunda değişime neden olmaktadır. Yapılan inceleme eserler olmadan ve eserlerin konumu dikkate alınarak iki aşamada gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak yapının mevcut mekân konfigürasyonu incelenmiştir. Yapıda yer alan mekânlar plan üzerinden derinliklerine göre renklendirilmiştir. Mekânların derinliklerine göre erişim grafiği çizilerek hesaplamalar yapılmıştır (Şekil 6-7).

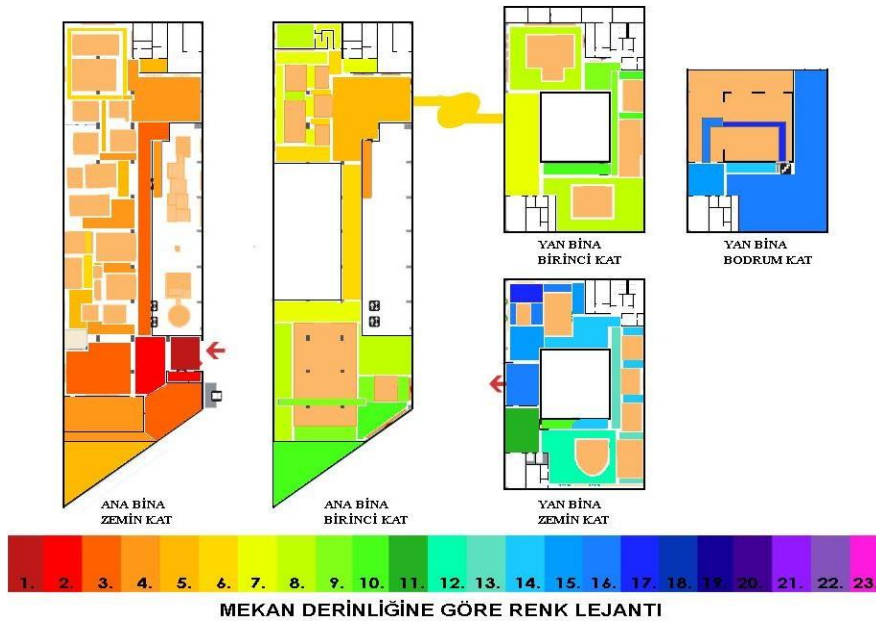

Şekil 6. Zeugma Mozaik Müzesi mekânların derinliğe göre renklendirilmesi

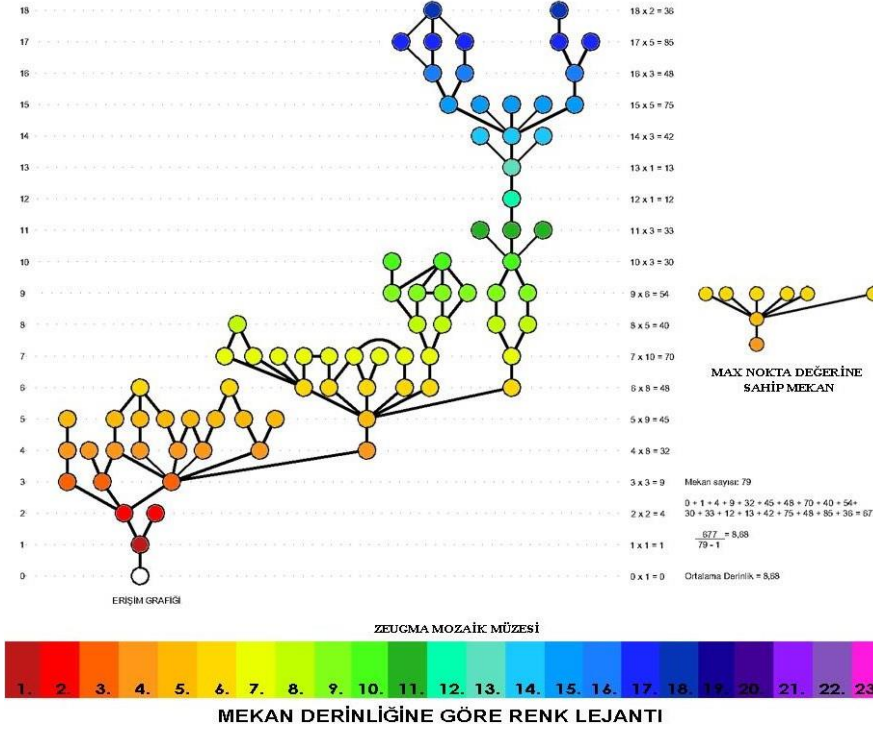

Şekil 7. Zeugma Mozaik Müzesi mekân kurgusu erişim grafiği

Ardından yapıya yerleştirilen eserlerin konumu dikkate alınarak tekrar mekânlar derinliklerine göre renklendirilmiş ve erişim grafiği çizilmiştir (Şekil 8 - 9).

Şekil 8. Zeugma Müzesi eserlerle oluşturulan mekânların derinliğe göre renklendirilmesi

Şekil 9. Zeugma Mozaik Müzesinin eserlerle oluşturulan mekân kurgusu erişim grafiği

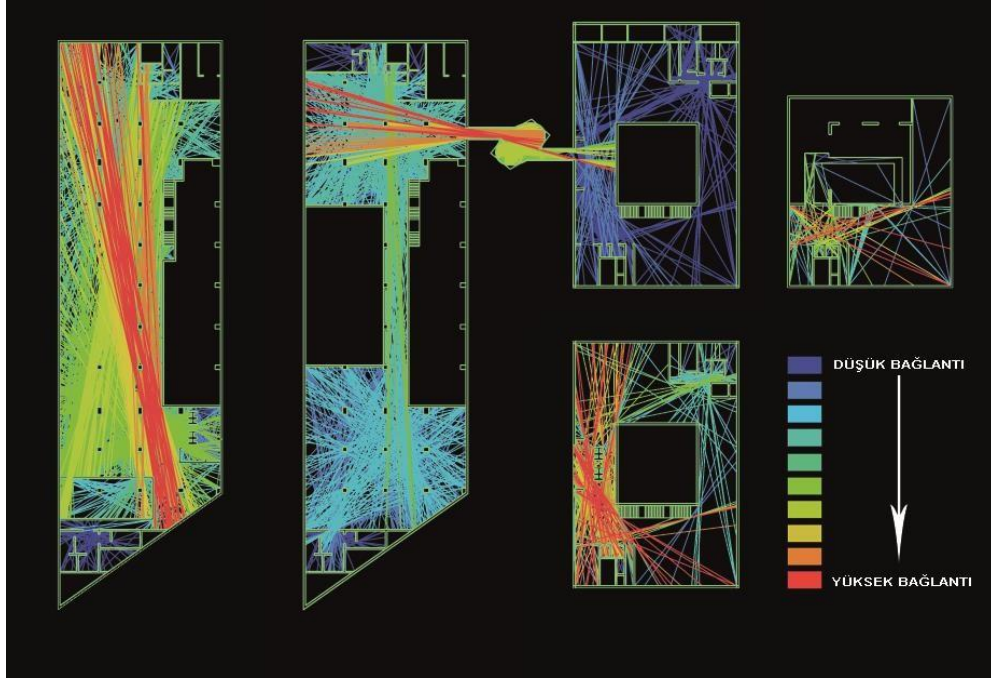
Çizilen her iki erişim grafiğinden elde edilen veriler aşağıda Tablo 2’de verilmiştir. Tabloya göre eserlerin yerleştirilmesiyle mekân sayısı iki katından fazla olmuştur. Mekân sayısının değişmesine rağmen terminal ve geçiş mekânı oranları değişmemiştir. Ama en derin mekân derinliği, ortalama derinlik ve maksimum nokta değerinde artış olmuştur. Elde edilen veriler karşılaştırıldığında eserlerin yapı içerisine yerleştirilmesi sonucu RA, RRA ve gamma değerlerinde azalma görülmektedir. RA ve RRA’nın azalması yapının bütünleşme özelliğinin arttığını belirtirken gamma değerinin azalması mekânlar arasında bağlantının azaldığını göstermektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Zeugma Müzesi erişim grafikleri sonucu elde edilen veriler

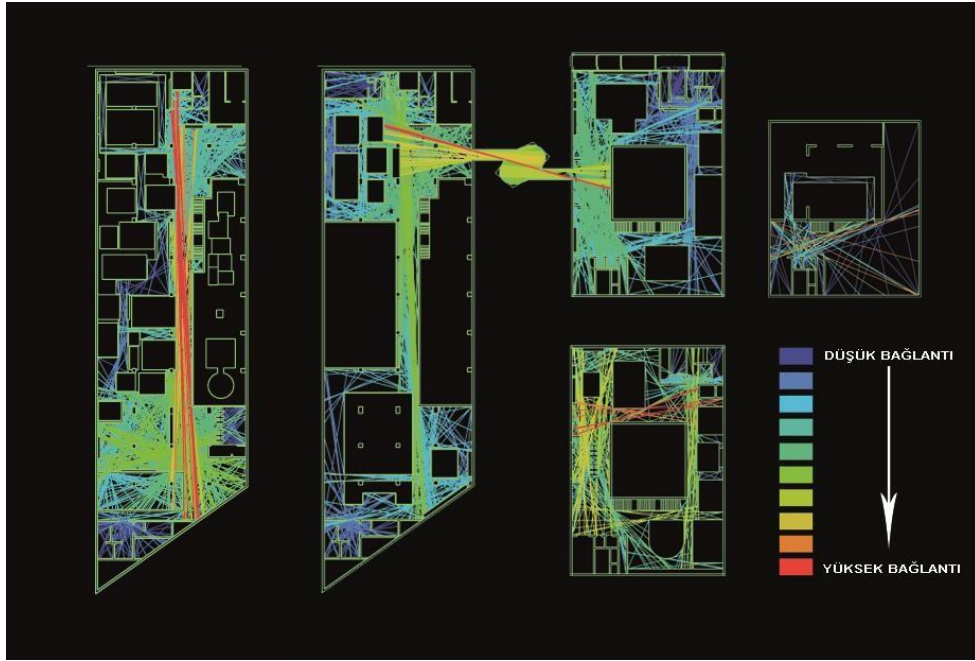
Müzeler	ms	tms	gms	edmd	doi	Max nd	RA	RRA	Gamma
ZEUGMA MÜZESİ (ESERSİZ)	34	9 (%26)	25 (%74)	15	7,03	6	0,376	2,24	0,385
ZEUGMA MÜZESİ (ESERLİ)	79	21 (%26)	58 (%74)	18	8,68	7	0,199	2,01	0,011

ms: mekân sayısı tms: terminal mekân sayısı gms: geçiş mekân sayısı edms: en derin mekân derinliği
doi: tüm mekânların ortalama derinliği maxnd: maksimum nokta değeri

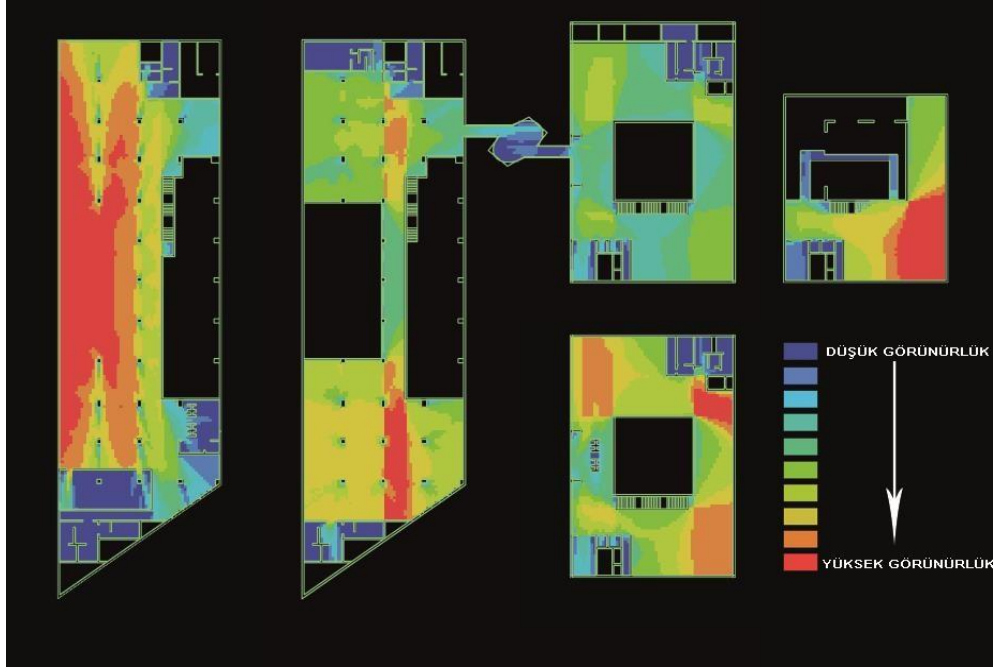
DephtmapX programı yardımıyla Zeugma Mozaik Müzesi’nin axial ve görünürlük haritaları çizilmiştir. Haritalar ilk olarak eserler olmadan ardından eserlerin konumu dikkate alınarak her kat kendi içinde incelenerek oluşturulmuştur. Axial haritalarda görülen kırmızı renkli akslar en fazla bağlantıya sahip kolay ulaşılabilen alanları gösterirken koyu mavi akslar ulaşımın zor, bağlantının zayıf olduğu alanları belirtmektedir. Görünürlük haritasında ise kırmızı alanlar görünürlüğün en fazla olduğu koyu mavi alanlar ise en az olduğu alanları göstermektedir (Şekil 10-11-12-13), (Javadi vd. 2017).

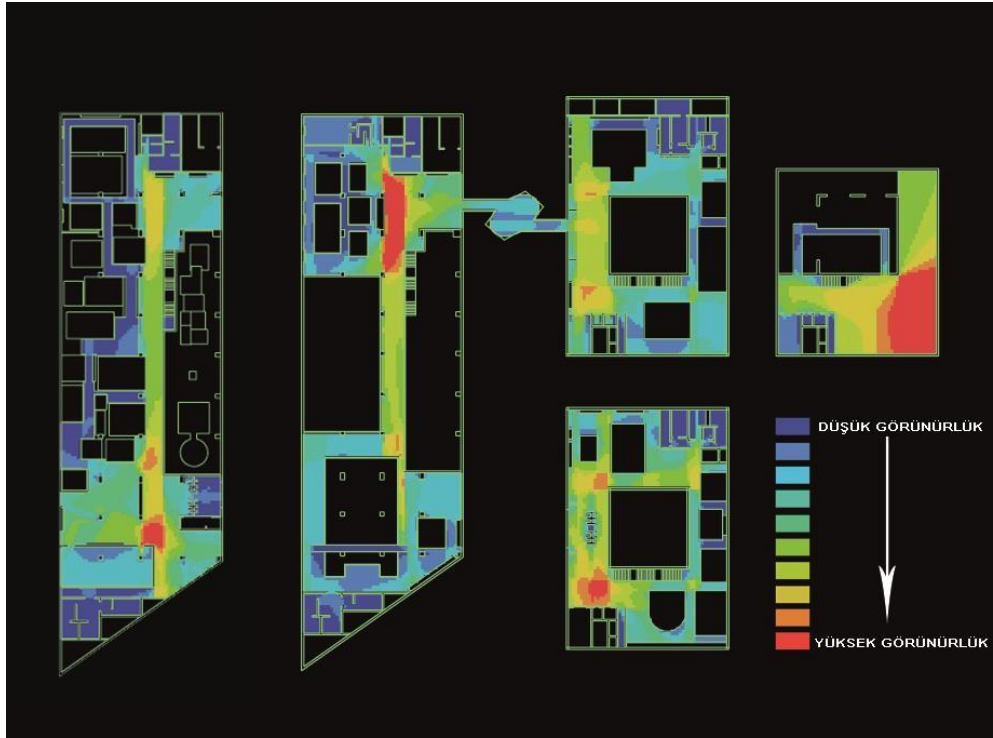
Şekil 10. Yapının axial haritası (Depthmapx)

Şekil 11. Eserlerin sergilenmesiyle oluşan axial haritası (Depthmapx)

Şekil 12. Yapının görünürlük haritası (Depthmapx)

Şekil 13. Eserlerin sergilenmesiyle oluşan görünürlük haritası (Depthmapx)

SONUÇ:

Zeugma Mozaik Müzesi'nde sergilenen eserler zeminde ve duvarlara asılarak sergilendiğinden yapı içerisinde yeni yollar oluşturularak mekân konfigürasyonunda değişikliklere neden olmaktadır. Zeugma Mozaik Müzesi, eserler olmadan ve eserlerin yerleşimi yapılarak elde edilen mekân konfigürasyonları çalışma kapsamında incelenmiştir. Çizilen erişim grafiklerine göre RA ve RRA değerlerinin her ikisinin de düştüğü görülmektedir. RA değeri 0,376'dan 0,199'a düşerek 0 değerine yaklaşmaktadır. Bu durum yapının daha geçirgen olarak daha simetrik özellik gösterdiğini belirtmektedir. Geçirgenliğin

artması, yapı içerisinde mekanlar arası bağlantının arttığını belirtmektedir. .RRA değerinin 1'in üzerinde olması daha ayrık plan özelliği belirtmekte ancak eserlerin sergilenmesiyle bütünleşme özelliğine yaklaşıp da hala bu özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Ayrık mekan, birbirinden bağımsız, bağlantının zayıf olduğu mekanları belirtmektedir. RA ve RRA değerlerinin düşmesiyle eserlerle oluşturulan yeni mekân konfigürasyonunun daha bütünleşik plan özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrık plan özelliğine sahip müzelerde kullanıcı bir mekândan diğer mekâna geçişlerde uzun süre harcayarak zorlanmaktadır.

Müze yapılarında oluşturulan mekân kurgusu eserlerin birbirini takip eden mekanlara yerleştirilmesiyle kullanıcıya sunulmaktadır. Erişim grafiği üzerinde bu durum zincir formunda bağlantı sayısının az olmasıyla sağlanmaktadır. Bağlantı sayısının az olması gamma değerinin düşük olması anlamına gelmektedir. Gamma değerinin 0,385'ten 0,011'e düşmesi eserlerin sergilenmesiyle yapı içerisinde mekânlar arası bağlantının azaldığı anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda mekânlar oluşturulan mekân kurgusuna göre ziyaret edilerek eserler arasında bütünlük oluşması sağlanmaktadır. Eserlerin bir bütün içerisinde kullanıcıya sunulması algıyı artırarak verilen bilginin net bir şekilde alınmasını sağlamaktadır.

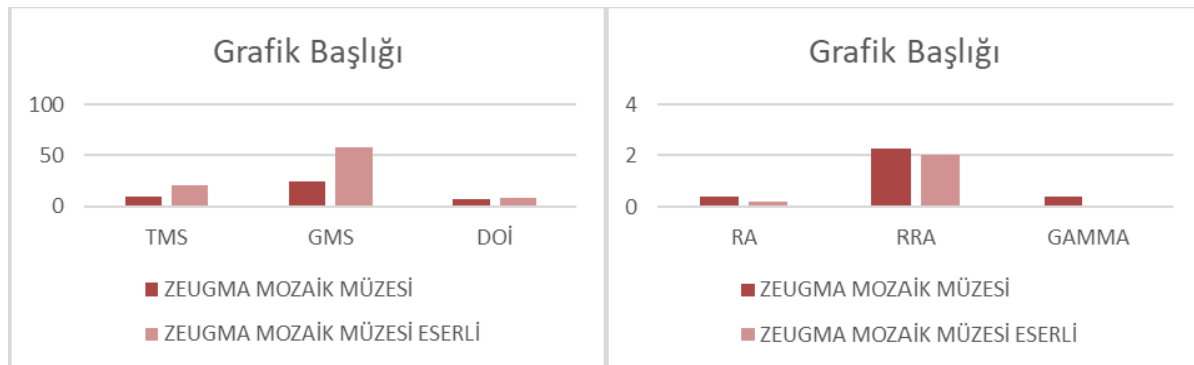
Axiel ve görünürlük grafiklerine göre eserlerin yerleştirildiği konum yan bina bodrum kat hariç yapı içerisinde görünürlüğün en fazla olduğu alanlar olmasına rağmen yerleştirme şekline bağlı olarak eserlerin sergilendiği alanlarda görünürlük azalmıştır. Görünürlüğün azalması eserlerin daha az algılanmasına neden olmaktadır. Eserler yerleştirildikten sonra görünürlüğün ve bağlantısallığın en fazla olduğu axiel ve görünürlük haritalarında kırmızı ile belirtilen hol alanlarında görülmektedir. Geçiş ve dağılım mekânları olmasından kaynaklı hol alanlarının bağlantı değerlerinin yüksek olması beklenmektedir. Ancak yapı içerisinde görünürlüklerinin az olması eserlerin net algılanmaları konusunda önem taşımaktadır.

Görünürlüğün yüksek olduğu hol alanlarından diğer mekânlara geçişte fazla seçenek olması yapı içerisinde bütünlüğün azalmasına neden olmaktadır. Bütünlüğü belirten RRA değerinin düşmesi için müze yapılarında mekânlar arasındaki geçişlerde seçeneklerin azaltılması gerekmektedir.

Eserlerin bir bütün içerisinde algılanabilmesi için mekânlar arasında bağlantı düşük tutulmalıdır. Bağlantı sayısının az olması, kullanıcının seçenek sayısını azaltarak eserler arasında oluşturulan bütünlüğün devamını sağlamaktadır. Seçeneklerin azalmasıyla eserlerin bulunduğu bölgelerde görünürlük ve ulaşılabilirlik artmaktadır.

Zeugma Mozaik Müzesi'nin çizilen erişim grafiğinden elde edilen veriler Tablo 3'te karşılaştırıldığında tms ve gms değerlerinin artmasıyla RA, RRA ve gamma değerlerinde düşüş gözlenmektedir. Geçiş mekan sayısındaki artış ile yapı zincir formuna daha fazla yaklaşmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Zeugma Müzesi erişim grafikleri sonucu elde edilen verilerin karşılaştırılması

Erişim grafiğinde ağaç formu yerine zincir formu seçilerek sergi mekânlarının bir kompozisyon içerisinde birbirini takip etmesi sağlanmalıdır. Geçiş mekânlarının fazla olmasıyla sağlanabilen bu durum RRA değerinin düşmesiyle bütünlük bir yapı elde edilmesini sağlamaktadır.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

KAYNAKÇA:

- Akgün, Ü. E. (2011) Müzelerde Mekân Kurgusunun Algı ve Yön Bulmadaki Etkisinin İncelenmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aksoy, E. (2017) Hastanelerde İç Mekân Konfigürasyonunun Yön Bulma Davranışlarına Etkisinin Araştırılması. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Ayaokur, A. (2014) Müzelerde Bilgi Yönetimi: Sadberk Hanım Müzesi Örneği. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Aykut, Z. (2017) Müze Sergilemelerinde İzleyici-Sergi Etkileşimi Bağlamında Mekân Tasarımı. International Journal Of Interdisciplinary and Intercultural Art, 2(2) 219 – 242.
- Behbahani, P. A. VD. (2014). Comparing The Properties Of Different Space Syntax Techniques For Analysing In-Teriors. 48th International Conference Of The Architectural Science Association, Sf: 683–694.
- Çayırılı, Z. (1996) Müze Tasarımı ve Sergi Mekanları Üzerine Bir İnceleme ve Değerlendirme. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Çolak, K. (2018). Tarihi Kent Merkezlerindeki Yaya Hareketinin Planlanması: Antalya Kaleiçi Örneği. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Gülsoy, E. OLCAY, A. (2021) Müze Hizmet Kalitesi Ölçümü: Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi Üzerine Bir Çalışma. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 20(2) 930-952.
- Gündoğdu, M. (1995). Şehirsel Mekan Biçimlenme Özelliklerinin Yaya Hareketi Üzerindeki Etkisi: Yeşilköy – Köyiçi Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Gündoğdu, M. (2014) Mekan Dizimi Analiz Yöntemi Ve Araştırma Konuları. Art-Sanat Dergisi, 0 (2) , 251-274.
- Icom Turkey. (2019) ICOM'a Göre Müze'nin Tanımı. Erişim: [<https://icomturkey.org/tr/icoma-g%C3%B6re-m%C3%BCzenin-tan%C4%B1m%C4%B1>]. Erişim Tarihi: 15:00, 13.03.2020.
- İhtiyar, M. N. (2011) Çağdaş Müzecilik Ve Kent Müzeciliği Yeni Bir Program Önerisi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Javadi, A. vd. (2017). Hippocampal And Prefrontal Processing Of Network Topology To Simulate The Future. Nature Communications.

- Kandemir, Ö. UÇAR, Ö. (2015) Değişen Müze Kavramı Ve Çağdaş Müze Mekanlarının Oluşturulmasına Yönelik Tasarım Girdileri. Anadolu Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi, 5(2) 17-46.
- Karaoğlu, M. (2013) Müzelerin Sergileme Mekânlarında Yenilikçi Yapay Aydınlatma Uygulamalarının Görsel Konfor Koşulları Açısından İncelenmesi: Salt Galata Örneği. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Karayılanoğlu, G. (2016) Çağdaş Sanat Müzelerinde Yeni Müzecilik Anlayışıyla Değişen İç Mekân Organizasyonunun İstanbul'dan Örneklerle Analizi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kırcı, N. (2010) Müzelerde Sentaktik ve Biçimsel Analiz Üzerine Bir Değerlendirme. Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 25(2) 189-199.
- Klarqvist, B. (1993) A Space Syntax Glossary. Nordisk Arkitekturforskning. Nordic Journal of Architectural Research. Norway.
- Küçük, C. YAR, N. M. (2013) Zeugma Mozaik Müzesi Projesi . Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi, (10) , 67-75.
- Nayeb Khosroshahi, A. (2021) Eğitim Yapıları İç Mekan Konfigürasyonu Odaklı Bir Denetim Modeli. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.
- Öztekin, O. A. (2014) Müze Kavramı Ve Müze Yapılarının İç Mekânlarının İstanbul'dan Örneklerle İncelenmesi. Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Rapoport, A. (1977). Human Aspects Of Urban Form: Towards A Man-Environment Approach To Urban Form And Design. Pergamon Press, Oxford.
- Rodop, G. (2014) Modern Müzelerde Aydınlatmanın Mekânsal Algı Üzerindeki Etkileri. Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Şikoğlu, E. ARSLAN, H. (2015). Mekân Dizim Analizi Yöntemi Ve Bunun Coğrafi Çalışmalarda Kullanılabilirliği. Türk Coğrafya Dergisi, 65, 11-21, Elazığ.
- Tezcan, Ö. (2019) Modern Müze İç Mekanlarında Kavramsal Tasarım Kriterleri Kapsamında İnteraktif Uygulamaların İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- TDK. (2021) Müze. Erişim: [<https://sozluk.gov.tr/>]. Erişim Tarihi: 23:45, 22.09.2021.
- Yeşildal, Ö. (2019) Nöroloji Ve Mekânsal Biliş Arasındaki İlişki Bağlamında Space Syntax Eleştirisi. Mimar Sina Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Zeugma Broşür. (2012) Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi. Gaziantep Valiliği.